ΚΛΗΡΙΚΩΝ
ΠΡΟΝΟΜΙΑΙ ΚΑΙ ΤΙΜΑΙ ΚΟΣΜΙΚΑΙ

ΕΙΚΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΥ
ΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(*Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἱεροῦ Συνδέσμου»*)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ "ΦΟΙΝΙΚΟΣ" ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44
,ΑϠΛΑ'

ΚΛΗΡΙΚΩΝ

ΠΡΟΝΟΜΙΑΙ ΚΑΙ ΤΙΜΑΙ ΚΟΣΜΙΚΑΙ

ΕΙΚΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΥ
ΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἱεροῦ Συνδέσμου»)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ "ΦΟΙΝΙΚΟΣ,, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44
͵ΑϠΛΑ΄

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΙΔΗΣΙΣ

Τὸ παρὸν ἀνεγνώσθη—πολὺ συντομώτερον—ἐν τῇ κατὰ τὴν 20 ἰανουαρίου συνεδριάσει τῆς ἀκαδημίας ἡμῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἔπρεπε ᾽να ἐκταθῇ, καὶ ἦν ἀδύνατον ᾽να καταλάβῃ 9—10 σελίδας τῶν Πρακτικῶν τῆς ἀκαδημίας, παρεχώρησα τοῦτο εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «Ἱεροῦ Συνδέσμου», ἐξ οὗ μετετυπώθη εἰς ἀντίτυπα.—Ἀθῆναι 15 μαΐου 1931.

ὁ μ. χ. Μ. Ι. Γ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΑΙ ΚΑΙ ΤΙΜΑΙ ΚΟΣΜΙΚΑΙ

Πρὸ τριάκοντα καὶ ἑνὸς ἐτῶν [1] ἀμφιβολίαν ἐξήνεγκον ὅτι οὐδεὶς θὰ εὑρεθῇ ἀνιχνεύων αἰτίας καὶ λόγους, δι' οὓς εἰς κληρικοὺς ἀπενέμοντο κοσμικαί, ἢ ἡμικοσμικαί, προνομίαι καὶ τιμαί· νοοῦμεν δὲ κληρικοὺς τοὺς μετασχόντας χειροθεσίας πατριαρχικῆς, ἢ μητροπολίτου τινός, τούς τε ἐν τῷ βήματι, καὶ τοὺς ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος. Οἱ ἐκτὸς αὐτοὶ λέγονται κοινότερον ὀφφικιάλοι=ἀξιωματικοὶ=τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς· χειροθεσίαν δὲ λέγομεν τὴν κοινότερον λεγομένην χειροτονίαν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς τρεῖς ἱερατικοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαθμούς· ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Κωνσταντινοπόλεως τὴν μὲν καθιέρωσιν ἱερέων, δῆλα δὴ διακόνου, πρεσβυτέρου, ἐπισκόπου ὀνομάζουσι χειροτονίαν, τὴν δὲ ἀναγόρευσιν ὀφφικιάλων, τῶν διῃρημένων εἰς πεντάδας, τὴν γενομένην δι' εὐχῆς, ἢ ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, ἢ ἐν τῷ πατριαρχικῷ κελλίῳ, ὀνομάζουσι χειροθεσίαν. Ταῦτα προτάττω, ἵνα μὴ δημιουργήσωμεν, τοῦ λόγου προϊόντος, σύγχυσιν ἰδεῶν.

Τὸ πρῶτον μέρος τῆς διατριβῆς ταύτης ἀναφέρεται εἰς τὸν τίτλον «τόπον ἐπέχοντος», ἀγραμματωθέντα σὺν τῷ χρόνῳ εἰς «τὸν τόπον ἐπέχου»=δῆλα δὴ ὁ ἐπέχος—τοῦ ἐπέχου—Φρονῶ ὅτι, οἵαν ἰσχὺν καὶ σημασίαν πραγματικὴν εἶχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, τὴν αὐτὴν εἶχε καὶ κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας ταῖς ἑπτὰ Συνόδοις χρόνους ὁ τίτλος· ἐπεῖχε τὴν θέσιν

1. *Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας* τ. ΙΘ' σ. 193.

ἐκείνου, οὗ τὸ ὄνομα προσεγράφετο τῷ ὀνόματι τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας, εἰς ἣν ἐψηφίσθη· διότι τὸν τίτλον αὐτὸν ἔδιδεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς αὐτονομίας, ἴσως δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν οἱ πατριάρχαι (ἐὰν εὑρεθῇ βεβαία τοιαύτη πατριαρχικὴ πρᾶξις) εἰς τινασ μητροπολίτας: ἴσως.

Ἐκ μακροῦ καταλόγου τόπον ἐπεχόντων, ὃν πρὸ τεσσαρακοντίας περίπου ὁ μητροπολίτης Ἀμασείας Ἄνθιμος ὁ κατὰ κόσμον Ἀλεξούδης καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἡλιοπόλεως Ταράσιος καὶ ἐγώ, παρακολουθῶν καὶ ἐξιχνεύων τὰς παρ᾽ αὐτοῖς πηγάς, συνετάξαμεν ἀπό τε γραμμάτων πατριαρχικῶν καὶ αὐτοκρατορικῶν, μάλιστα δ᾽ ἀπὸ ἀντιγράφων τοῦ Νομοκανόνος τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ, εὑρέθησαν οἱ ἑξῆς μητροπολῖται τόπον ἐπέχοντες· ὁ Θεσσαλονίκης τὸν τοῦ Ἀγκύρας-- ὁ Τορνόβου τὸν τοῦ Καισαρείας—ὁ Ἀδριανοπόλεως τὸν τοῦ Ἐφέσου—ὁ Κορίνθου τὸν τοῦ Ἡρακλείας—ὁ Μονεμβασίας τὸν τοῦ Σίδης—ὁ Ἀθηνῶν τὸν τοῦ Ἀγκύρας—ὁ Τραπεζοῦντος τὸν τοῦ Καισαρείας—ὁ Λαρίσσης τὸν τοῦ Ἐφέσου—ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης τὸν τοῦ Σάρδεων—ὁ Φιλιππουπόλεως τὸν τοῦ Ἐφέσου—ὁ Ῥόδου τὸν τοῦ Κυζίκου—ὁ Φιλίππων τὸν τοῦ Σάρδεων—ὁ Σερρῶν τὸν τοῦ Ἐφέσου—ὁ Θηβῶν τὸν τοῦ Σίδης—ὁ Λακεδαιμονίας τὸν τοῦ Νικαίας—ὁ Παροναξίας τὸν τοῦ Ἐφέσου. Διαφωτίζων δὲ δῆθεν ἡμᾶς ὁ Ἀλεξούδης, ἀποκρύπτων ὅμως τὴν πηγήν, ἴσως χειρόγραφον ὑπογραφέως τινὸς ἐπιπολαίου, γράφει ὅτι ὁ μὲν Οὐγγροβλαχίασ τὸν τόπον ἐπεῖχε τοῦ Καισαρείας (Καππαδοκίας), ὁ δὲ «Μέρους Οὐγκροβλαχίας»

τὸν τοῦ Ἀμασείας [2]. Ἀλλ᾽ εἰς τὰ μέχρις ἁλώσεως Κωνσταντινοπόλεως ἀπολελυμένα πατριαρχικὰ γράμματα, τὸ Πατριαρχεῖον καλεῖ τοὺς μητροπολίτας Οὐγγροβλαχίας «ὑπερτίμους καὶ ἐξάρχους πάσης Οὐγγαρίας καὶ Πλαγηνῶν καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντας τοῦ Νικομηδείας» [3]. Τῷ δὲ 1370, μητροπολίτης «Μέρους Οὐγγροβλαχίας» χειροτονηθεὶς ὁ δικαιοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας Δανιήλ, ὁ κατὰ τὴν χειροτονίαν μετονομασθεὶς Ἄνθιμος, ἔλαβε τὸν τίτλον «ὑπερτίμου καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Μελιτηνῆς». Τοῦτο βλέπει πᾶς ἕλλην, ἀνάγνωσιν γινώσκων, ἐν Α΄ τόμῳ πατριαρχικῶν γραμμάτων τῆς ἐκδόσεως Μικλόσιτς καὶ Μΰλλερ.

Μετὰ τὰς ἐρεύνας Ἀλεξούδη καὶ Ταρασίου, πολυτίμους καὶ χρησίμους ἐχόντων ἀμφοτέρων βιβλιοθήκας, ἐζήτησα ᾽να πλουτίσω τὴν ἀναγραφὴν τῶν τόπον ἐπεχόντων, ἀκριβῶς ἀρυόμενος ἀπὸ βιβλίων, ἅτινα καὶ οἱ δύο εἶχον ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις αὐτῶν.

Εὑρέθη λοιπὸν ὁ μητροπολίτης Προύσης «ὑπέρτιμος καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Νικομηδείας» ὁ—μητροπολίτης Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου τῷ 1272 «ὑπέρτιμος καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Σεβαστείας»—καὶ τῷ 1324 ὁ μητροπολίτης Ἄπρω τῆς ἐν Θράκῃ Ἰωσὴφ «τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Εὐχαΐτων», ὡς ἐν γράμμασι πατριαρχικοῖς [4] φαίνεται. Τῷ 1465, ἔν τινι πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ πράξει, ἐκδεδομένῃ ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐν

2. Ἐκκλησ. Ἀληθείας τ. ΙΓ΄. 239.

3. Mikloskh et Mueller, Acta Patriarchatus, τ. Β΄ σ. 494.

4. Acta Patr. Α΄ σ. 98 καὶ 379. Β΄ 561.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Β΄ τόμῳ τῶν χρησιμωτάτων, Μνημείων τῆς Ἱστορίας τῶν ἀθηναίων, τοῦ φερεπονωτάτου κ. Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, ὁ Σεβαστείας γράφεται τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ἀγκύρας—Ἐν γράμματι πατριαρχικῷ καὶ συνοδικῷ [5] ἐκδεδομένῳ τῇ 10 ὀκτωβρίου 1474, Ἀθανάσιος μητροπολίτης Σωζοπόλεως ὑπογράφει «τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Σίδης». Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ πηγὰς ἐντύπους. Ἐν δὲ χειρογράφοις εὑρὼν ἀπεσημείωσα ταύτας· τὸν μητροπολίτην Κορίνθου τὸν τόπον ἐπέχοντα τοῦ Ἀγκύρας [6]—τὸν μητροπολίτην Ζ χνῶν τὸν τόπον ἐπέχοντα τοῦ Ἀγκύρας καὶ αὐτὸν [7]—καὶ Παρθένιον τὸν μητροπολίτην Ἀγχιάλου τὸν τόπον ἐπέχοντα τοῦ Ἐφέσου [8].

Ἀλλ' εἴς τινα παρασημείωσιν, ἐν εἴδει προσθήκης εἰς τὴν ἔκθεσιν Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ γέροντος «ὅπως ἔχουσι νῦν τάξεως αἱ ὑποκείμεναι μητροπόλεις τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως», συνταχθέντι κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1386, δύναται 'ν' ἀνακαλύψῃ τις ὅτι, κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΔ΄ ἑκατονταετηρίδος, ἠριθμοῦντο μητροπόλεις τινὲς τετιμημέναι διὰ τοῦ τίτλου, περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος· οὕτως ἔχομεν τὴν τῆς Φιλαδελφείας (τῆς ἐν Μικρασίᾳ Λυδίας) πρὶν μὲν ἐπισκοπὴν τοῦ Σάρδεων, ὕστερον δ' ἀληθῶς τὸν τόπον ἐπέχουσαν ἐκείνης καὶ τὴν ἐξαρχίαν, δηλά γε δὴ Λυδίας, «καὶ τὰς λοιπὰς ἐπισκοπάς»—ἔχομεν τὸν

5. Ἐπαμ. Σταματιάδου Ἐκκλησιαστικὰ Σύλλεκτα· σ. 16.
6. Ἐν τῷ 483 χειρογράφῳ τῆς τοῦ Βατοπεδίου μονῆς.
7. Ἐν τῷ 191 χειρογρ. τῆς τοῦ Ξηροποτάμου μονῆς.
8. Εἶδον ταῦτα ἐν γράμματι Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἀπὸ μαΐου 1621, εὑρισκομένῳ ἐν τῇ Μ. Λαύρᾳ τῇ Μεγίστῃ.

μητροπολίτην Ποντοηρακλείας, πρώην μὲν ὄντα ἐπίσκοπον τοῦ μητροπολίτου Κλαυδιοπόλεως, ὃς «γενόμενος μητροπολίτης ἔχει καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν ἐξαρχίαν ἐκείνου» πάσης Ὀνωριάδος δηλα δὴ—ἔχομεν τὸν Ἀτταλείας, πρότερον ἐπίσκοπον ὄντα τοῦ Πέργης, ἢ Συλαίου Δευτέρας Παμφυλίας ὃς ἀναδειχθεὶς μητροπολίτης «ἔχει τὸν τόπον αὐτοῦ» δηλά γε δὴ τοῦ Πέργης [9].

Οἱ μητροπολῖται, ὧν «τὸν τόπον ἐπεῖχον» οἱ οὕτω τιμώμενοι, ἐτάττοντο κατὰ σειρὰν οὕτω· 1—4, Καισαρείας, Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Ἀγκύρας· 5 ὁ Κυζίκου· 6 ὁ Σάρδεων· 7 ὁ Νικομηδείας· 8 ὁ Νικαίας· 10 ὁ Σίδης· 12 ὁ Ἀμασείας· ὁ δὲ τίτλος ἦν οὐχὶ κενὸς σημασίας· διότι, καθ' ἃ γινώσκομεν ἐκ παραδόσεως, ὅτε μητροπολίτης τις ἐκ τῶν τόπον ἐπεχόντων ἤρχετο εἰς τὴν ΚΠολιν, καὶ ἐχοροστάτει μετὰ τοῦ πατριάρχου αὐτῆς, ἵστατο εἰς τὸ στασίδιον ἐκείνου τοῦ μητροπολίτου, οὗ τὸν τόπον ἐπεῖχεν· ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Οὐγγροβλαχίας ἵστατο κατόπι τοῦ Καισαρείας ἀμέσως, εἴπερ ὁ Καισαρείας συνεχοροστάτει τῷ πατριάρχῃ· εἰς αὐτὸ δὲ τὸ στασίδιον τοῦ Καισαρείας, εἴπερ ἐκεῖνος ἔμενεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ. Ταῦτα δ' ἐγίνωσκον φαναριῶται γηραιοὶ παρὰ γηραιοτέρων ἀκούσαντες. Ὅτι δὲ ἐγίνετο εἰσ τὸν Οὐγγροβλαχίας ἐγίνετο βεβαίως καὶ εἰς ἑτέρους οὕτωσὶ τιμηθέντας· τὸ δὲ Πατριαρχεῖον ἡμῶν, προσφωνοῦν ἄλλοτε διὰ τοῦ τίτλου τόπον ἐπέχοντος τοὺς δι' αὐτοῦ τιμωμένους, μόνον εἰς τὸν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας ἔγραφε τὸν τίτλον

9 Σύνταγμα τῶν ἱερῶν κανόνων, Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ. τ Ε΄ σ. 499.

ὑπερτίμου (κτλ.) «καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Καισαρείας». Τοῦτο οὐ πρὸ πολλοῦ.

Ἐν γράμματι πατριαρχικῷ κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1401 ἀπολελυμένῳ, στελλομένῳ, δὲ πρὸς τὸν μητροπολίτην Προύσης, διατάττει αὐτὸν ὁ πατριάρχης ἵνα, παραλαβὼν τὸν Νικαίας μητροπολίτην, μεταβῶσιν εἰς Ἀδριανοῦ πόλιν, τὴν ἐν Θράκῃ δῆλα δή, καὶ ἀκούσωσι τὴν εἰς τὸ «μέγα μήνυμα» ἀπάντησιν, ἣν καὶ θὰ ὑπογράψῃ ὁ ψηφισθεὶς ἤδη κανονικῶς μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως τέως ἐπίσκοπος Μελανίων, ἢ μᾶλλον Μελαγίνων [10]. Καὶ τὸ μὲν μέρος τῆς μεταβάσεως ἀκαθόριστον ἐν τῷ γράμματι, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τύπος ὁ κατὰ τὸ μέγα μήνυμα, δῆλα δὴ τὸ τυπικὸν ἔδει 'να διεξαχθῇ εἰς τὴν ΚΠολιν, ἦτο δ' ἀδύνατον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ 'να παραλειφθῇ ἦν ἀκανόνιστον «ἐπεὶ οὐ δίκαιον ἐμποδίζεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀπὸ τῆς τῶν ἀσεβῶν τυραννίδος»—ἀπέστειλαν τὴν ἀπάντησιν τοῦ ὑποψηφίου γραπτὴν πρὸς τὸν Προύσης, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸν τόπον ἐπεῖχε τοῦ Νικομηδείας [11], ἐνῷ ἔδει 'ν' ἀποσταλῇ πρὸς τὸν Νικαίας· ἐμάθομεν δ' ἀπὸ τῆς Ἐκθέσεως Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ γέροντος ὅτι, ὁ μὲν Νικαίασ μητροπολίτης ἦν τέταρτος τὴν τάξιν, ὁ δὲ Προύσης εἰκοστός. Ἀλλὰ οἱ τὸν τόπον ἐπέ-

10. Ἐν πατριαρχικῷ γράμματι τοῦ 1213 Μελαγίνων καὶ διὰ τῆς ΕΙ διφθόγγου· Μηλιαράκη Α. Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας, σ. 575 καὶ 100. Οἱ συγγραφεῖς τῶν Βιθυνικῶν «δὲν καθορίζουσιν ἀκριβῶς τὴν θέσιν» γράφει ὁ Μηλιαράκης, διότι, ὡς φαίνεται, γράφουσιν ἁπλῶς (σ. 26) ὅτι λέγεται σήμερον Καρὰ—Χισάρ, δηλ. Μέλαν φρούριον.

11. Acta Patr Β' 6.561.

χοντες προηγοῦντο, ἱστάμενοι, καθὼς εἴδομεν, εἰς τὰ στασίδια ἐκείνων ὧν τὸν τόπον ἐπεῖχον. Ταῦτα γράφω ἀναφερόμενος εἰς τοὺς μητροπολίτας τοῦ πατριαρχικοῦ κλίματος Κωνσταντινοπόλεως, πιστεύων ὅτι καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐν Ἀνατολῇ πατριαρχικὰς ἐνορίας ὑπῆρχεν ἐγκατεστημένον ἔθος ἢ καθεστὼς τοιοῦτον.

Ἀνάγκη 'να μάθωμεν ὅτι, ὅτε εἶδον οἱ τρεῖς πρῶτοι τῶν μητροπολιτῶν (οἱ κατὰ τὴν «Τάξιν προκαθεδρίας» πρῶτοι) τὸ τοιοῦτο πρωτεῖον αὐτῶν λεηλατούμενον, διότι τὸν τόπον, ἢ τοὺς τόπους, τοῦ Καισαρείας, τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Ἡρακλείας «ἐπεῖχον» δέκα ἄλλοι, μείζονα τόπον ἐζήτησαν καὶ αὐτοί· καὶ ἐγένοντο λοιπόν· ὁ μὲν Καισαρείας, καθὸ πρωτόθρονος, τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ἀλεξανδρείας—ὁ δευτερόθρονος, οὕτως εἰπεῖν, Ἐφέσου τὸν τοῦ Ἀντιοχείας—καὶ ὁ τρίτος τὴν τάξιν Ἡρακλείας τὸν τοῦ Ἱεροσολύμων. Φρονῶ ὅμως ὅτι, κατὰ τὰς μεγάλας ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ χοροστασίας, ἢ λειτουργίας, οὐδέποτ' ἐπετράπη 'να σταθῶσιν ἀπέναντι τοῦ πατριάρχου ΚΠόλεωσ οἱ τρεῖς οὗτοι μητροπολῖται. Εὐνόητον ὅτι, μὴ ὑπαρχόντων ἄλλων πατριαρχικῶν θρόνων, ἔμειναν ἄνευ τίτλου «ἐπέχοντος» οἱ μητροπολῖται Ἀγκύρας, καὶ Σίδης, ὧν τὸν τόπον ἐπεῖχον δέκα ἴσως ἕτεροι.

Καίτοι ἡ τιμὴ τοῦ «τόπον ἐπέχοντος» ἦτο κοσμικὴ μᾶλλον, ἢ ἱερά, ὑποθέτω ὅτι, κατ' ἀρχάς, εἰς ἐκείνους ἀπενεμήθη τῶν μητροπολιτῶν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ΚΠόλεως, ὅσοι ἔμενον ἐν ταῖς πρωτευούσαις ξένων κρατῶν, βασιλείων καὶ πριγκηπάτων, βαρωνιῶν καὶ κυράτων, κομιτειῶν καὶ δουκάτων, τῶν σχηματισθέντων ἀπὸ τεμαχίων τῆς ἄλλοτε μεγάλης ἡμῶν

ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας. Μὴ λησμονήσωμεν τὸ κράτος τῶν μεγάλων Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος, τὸ κράτος τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ Κομνινῶν, ὧν ἕνεκεν, ὡς φρονῶ, ἐτιμήθησαν οἱ μητροπολῖται Τραπεζοῦντος, καὶ Λαρίσσης, καὶ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης· ἀλλὰ μὴ λησμονήσωμεν καὶ τὸ κράτος τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου, οὗ ἕνεκεν ἐτιμήθη ὁ μητροπολίτης τῆς μεγάλησ ταύτης νήσου, καθέδρας τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου· τὸ κράτος τῆς Βλαχίας, οὗ ἕνεκεν ἐτιμήθη ὁ Οὐγγροβλαχίας· τὸ δουκάτον τῆς Νάξου, δι' ὅ, καθὼς εἴδομεν ἐτιμήθη ὁ Παροναξίας· τὸ τῶν Ἀθηνῶν δουκάτον, τὸ τῶν Θηβῶν, ὧν ἐτιμήθησαν οἱ μητροπολῖται. Εἰ δὲ εἴς τινας τῶν πόλεων ἐγκατεστάθησαν ἀρχιερεῖς ἕτεροι, οἱ νόμιμοι ἀρχιεπίσκοποι καὶ μητροπολῖται ἐχειροτονοῦντο συνήθως, καί, εἴπερ ἔμενον μακρὰν τῶν κληρωθεισῶν αὐτοῖς πόλεων, εἶχον τὴν τιμὴν τοῦ τόπον ἐπέχοντος. Διὰ τὸν παράδοξον πατριάρχην Τορνόβου, διὰ τοὺς μητροπολίτας Ἀγχιάλου, Ἄπρω, Ζιχνῶν, Κορίνθου, Προύσης, θα εὑρεθῇ πιθανῶς ἡμέραν τινὰ ὁ λόγος, οὗ ἕνεκα καὶ αὐτοὶ ἐγένοντο «τὸν τόπον ἐπέχοντες» διότι ἄνευ λόγου οὐδὲν ἔπραττον, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι. Τὰ περὶ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης οὐ χρήζουσι διασαφήσεως.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν μητροπολίτην Μονεμβασίας, τὸ περὶ αὐτοῦ γράμμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ γέροντος ἀναγινώσκει ὁ φιλίστωρ προχείρως ἐν τῷ Συντάγματι τῶν ἱερῶν κανόνων [12]. Δυστυχῶς, τοὺς τῶν ἀπονεμομένων τιμῶν λόγους, ἐκείνους, οὓς ζητοῦμεν, οὐδαμοῦ συναντῶμεν, ἀλλ' ἄλλους, εὑρισκομένους καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ λόγος τοῦ μεγαλείου, καὶ τῆς ἐμπορικῆς ἀκμῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ πλούτου τῆς πόλεως ἦν δυνατὸν καί, ν' ἀνιχνευθῇ καὶ νὰ εὑρεθῇ καὶ ἀλλοῦ. Ὁ λόγος ἐπίσης τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως πολυετῶν ἀγώνων τοῦ ἀρχιερέως αὐτῆς ἦν δυνατὸν ν' ἀνευρεθῇ καὶ παρ' ἑτέροις ἀρχιερεῦσιν. Περίεργον δ' ὅτι, διὰ τοὺς δύο λόγους τούτους, ἐντὸς οὐχὶ πολλῶν ἐτῶν, ὁ τῆς Κορίνθου πρότερον ἐπίσκοπος οὗτος ἐτιμήθη μητροπολιτικῇ ἀξίᾳ, καὶ ὁ Μονεμβασίας ἐτάχθη τριακοστὸς τέταρτος, μέσον τῶν μητροπολιτῶν Κορίνθου (33) καὶ Ἀθηνῶν (τότε 34 καὶ ἔκτοτε 35). Εἶχε λοιπὸν ἑαυτὸν τῷ 1292 τὸν τόπον ἐπέχοντα τοῦ Σίδης, προτιμώμενον δῆλα δὴ τοῦ Ἀμασείας, καὶ τοῦ Τυάνων, καὶ τοῦ Γαγγρῶν, κατὰ τὸ συμπλήρωμα τῆς ἐκθέσεως Ἀνδρονίκου τοῦ ἔτους 1286, καθ' ὃ τὸν μὲν τόπον τοῦ Σίδης (δεκάτου) ἐπεῖχεν, ἀλλὰ μετετοπίσθη, ἀφοῦ ὁ μὲν παλαιὸς αὐτοῦ προϊστάμενος Κορίνθου ἐγένετο 27, ὁ δὲ Ἀθηνῶν 28. Κατὰ παραδρομὴν τοῦ γραφέως τοῦ συμπληρώματος, ἢ Νέας Ἐκθέσεως, οὐ σημειοῦται μητροπολίτης Μονεμβασίας.

Ἀλλ' εἰς τὸν ἀρχιερέα τοῦτον ἀπενεμήθησαν καὶ κοσμικαί τινες τιμαί, εἰς τοὺς αὐτοκράτορας ἰδιάζουσαι, ὑπ' αὐτῶν δ' ἀπονεμόμεναι πάντοτε· δῆλά γε δή, τὸ γράφειν ἰνδικτιῶνας ἐν τοῖς ἐπισήμοις αὐτοῦ γράμμασι· τὸ φορεῖν κατὰ τὰς ἱερουργίας σάκκον· ἔχειν δὲ καὶ διβάμπουλον — μονοβάμπουλον, βεβαίως, διότι τὸ διβάμπουλον ἦτο προνόμιον τῶν αὐτοκρατόρων—τὸ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῶν ὑποκειμένων αὐ-

12. Ράλλη καὶ Ποτλῆ Ε' σ. 333—40.

τῷ λέγεσθαι παναγιώτατον· καὶ ἔξαρχον εἶναι πάσης Πελοποννήσου. Ἐντεῦθεν εἰσαγόμεθα εἰς κεφάλαιον λόγου μᾶλλον πλούσιον εἰς τιμὰς κοσμικάς.

Ὡς ἡ Μονεμβασία, πόλις ἐπίσημος ἦτο καὶ ἡ Θεσσαλονίκη. Λοιπόν, ἐδόθησαν καὶ εἰς αὐτήν, πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΔ΄ ἑκατονταετηρίδος, ὅμοιαι τιμαί· καὶ ὁ μητροπολίτης αὐτῆς, ὁ δέκατος ἕκτος τὴν τάξιν, κατὰ τὴν διατύπωσιν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, κατὰ δὲ τὴν Ἔκθεσιν Ἀνδρονίκου πρῶτος καὶ δέκατος, καὶ κατὰ τὴν Νέαν τοῦ 1286 πάλιν δέκατος ἕκτος, ἐγένετο «παναγιώτατος» καὶ αὐτός, καθὸ δὲ τίτλῳ πατριαρχικῷ τιμηθείς, ὑπέγραφεν ἰνδικτιῶνας· ἔγραφε περὶ ἑαυτοῦ «ἡ μετριότης ἡμῶν»· περιεβάλλετο καὶ αὐτὸς σάκκον, εἶχε δὲ καὶ διβάμπουλον δῆθεν, δῆλα δὴ μονοβάμπουλον, ὡς εἶχον αἱ αὐτοκράτειραι καὶ οἱ πατριάρχαι, διότι τὸ διβάμπουλον ἦν ἴδιον, ὡς εἶπον, τῶν αὐτοκρατόρων, χρυσῆν ἔχον, ἢ μᾶλλον ἐπίχρυσον, τὴν διττὴν τοῦ κηροστάτου στεφάνην, ἀντιστρόφως ἱσταμένου· τὸ μονὸν εἶχε στεφάνην, μᾶλλον ἔρεισμα (ποῦν) τοῦ κηροστάτου, ἀργυροῦν.

Ἐὰν κατὰ τὴν ἐν χρήσει τάξιν «προκαθεδρίας» ἀναλάβωμεν τὴν ἐξέτασιν κοσμικῶν τινων τιμῶν ἀπονεμηθεισῶν ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς εἰς κληρικούς, εὑρίσκομεν ὅτι, ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου, δευτερόθρονος τῶν ἀρχιερέων, κατόπι τοῦ Καισαρείας ταττόμενος, ἐκέκτητο μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μέχρι τοῦ χὰτ-ι σερὶφ τοῦ Γκιουλχανὲ (1839) καὶ μικρὸν κατόπι, καθὼς ἤκουσα, προνόμιον κοσμικόν, κοσμικοῖς καὶ κληρικοῖς ἐπιζήτητον, 'νὰ φορῇ, κατὰ τὰς εἰς τὸν Διοικητὴν Μαγνησίας ἐπισήμους ἐπισκέψεις, ῥάσον

μαῦρον, τὰς περιχειρίδας καὶ τὸ περιλαίμιον διὰ χρυσίου φέρον πεποικιλμένας, ὃν τρόπον ἐστολίζοντο, κατὰ τὰς ἐπισήμους μωαμεθανικὰς ἑορτάς, οἱ δύο καζαρκέρηδες, ὁ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ τῆς Ρούμελης [13]. Τὸ προνόμιον τοῦτο βεβαίως ἔδωκεν εἰς τὸν Ἐφέσου τοῦρκός τις ἡγεμών· ἀλλ' εἴπερ ἦν ἐκ τῶν πρὸ τοῦ πορθητοῦ σουλτάνων, ἔπρεπεν εἰς τὸν μητροπολίτην Ἰκονίου 'νὰ χορογήσῃ τοιαύτην τιμήν, ἤ, λησμονηθεῖσαν πρότερον, 'ν' ἀπονείμῃ τῷ μητροπολίτῃ Προύσης. Φρονῶ ὅτι τὸ προνόμιον ἐχορήγησεν εἰς τὸν τῆς Ἐφέσου μητροπολίτην, ἐν Μαγνησίᾳ διαμένοντα μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ἐκείνης, Σαρουκχὰν ὁ τῆς Ἰωνίας ἐμίρης, ὁ ἀνερμήνευτος ἐκεῖνος ἡγεμὼν ὁ ἑαυτὸν ἐπιγράψας ἐπὶ τοῦ ἰδίου νομίσματος[14] σταυρὸν καὶ σφαῖραν μετὰ χεῖρας ἔχοντα· ἀπ' αὐτοῦ δ' ὠνομάσθη καὶ ὁ νομὸς Σαρουκχάν, ὁ περιλαμβάνων καὶ τὴν Μαγνησίαν.

Εἴς τινα διατριβήν μου ἐξήτασα τὰ ἀσύστατα προνόμια τοῦ μητροπολίτου τῆς θρακικῆς Ἡρακλείας, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν χειροτονίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ ἧς κυρίως ἔλαβον ἀφορμὴν 'νὰ μνησθῶ καί τινων ἑτέρων ἀξιοδακρύτων προνομίων (δῆθεν) καὶ γελοίων ἀξιώσεων· παρέλιπον ἓν προνόμιον, αὐθάρπαστον βεβαίως καὶ πλῆρες αὐθαδείας. Εἰς τὸ 286 χάρτινον χειρόγραφον τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῶν Ἰβήρων[15] ὁ γράψας παρατηρεῖ, μετά τι-

13. οἱ ἀνώτεροι ἱεροδίκαι τοῦ στρατοῦ τῶν σουλτάνων καντὴ-οὺλ-ἀσκέρ.

14. Παύλου Λάμπρου, Ἀνέκδ. νόμισμα Σαρουχάν· ἐν Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ Εἰρ. Ἀσωπίου, διὰ τὸ 1869.

15. φύλλου 6β.

νος, ὡς ἔοικε, δυσφορίας, οὐ κατακρίτου· «Τῷ Ἡρακλείας εὕρομεν ἔχοντα προνόμια ἄνευ ὑπομνήσεως ἐμπαίνειν εἰς τὴν Κῶνσταντινούπουλιν, ὅπερ (γραπτ. εἴπερ) ἔστι χρεία κατὰ πάροδον· ἐπεὶ εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν οὐΚ ὑπομνήσεται». Θέλει διὰ τούτων ’να ἀναγγείλῃ ἡμῖν ὅτι, εἰς τοὺς ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Νομοκανόνας καὶ τοὺς κώδηκας οὐδεμία μνεία γίνεται τοῦ προνομίου τούτου ὅπερ οὔτε κοσμικὴ τιμὴ ἦν, οὔτε συγκατάβασις ἐκκλησιαστική, ἀλλ’ ἦν ἀντικανονικὴ προφανὴς ἀνευλάβεια.

Ὁ τὸ χειρόγραφον 286 γράψας προστίθησιν εἴδησιν περὶ τοῦ μητροπολίτου Τραπεζοῦντος, ἄλλοθεν ἄγνωστον εἰς ἐμέ· «Τὸν Θεσσαλονίκης εὕρομεν γράφοντα τοὺς ὑπ’ αὐτΟΥ ἐπισκόπους καὶ πάσῃ τῇ ἐνορίᾳ αὐτοῦ Ἡ μετριότης ἡμῶν. Ὁμοίως καὶ ὁ Τραπεζοῦντος. Καὶ τοῦτο τοῦ Τραπεζοῦντος ἐπισφαλὲς ἐστίν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ». Οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἄγνωστον, εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν φύλλῳ 167α τοῦ Ἰβηριτικοῦ χειρογράφου, τοῦτα δ’ ἐνθάδε δέον ’ν’ ἀποσωθῶσιν· «ιδ’ ἡ Μονεμβασία προεβιβάσθη καὶ ἐτάχθη μετὰ τὴν ἈΝδριανούπολιν· νῦν δὲ τόπον ἔχει τοῦ Ἀγκύρας............μ’. ἡ Τραπεζοῦς· ὕστερον ἐδόθη αὐτῇ ὁ τόπος τῆς Ἐφέσου». Ἤλλασσον, δῆλα δή, κατὰ «φιλοτιμίαν» ἢ κατ’ αὐτοκρατορικὴν εὔνοιαν, ὡς τὰς ἐπαρχίας, εἴτ’ οὖν τὰς ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις, οὕτω καὶ τοὺς τόπους, οὓς ἐπεῖχον. Ἐπεῖχεν ὁ Μονεμβασίας τὸν τόπον τοῦ Σίδης, μετ’ ὀλίγον γράφεται τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ἀγκύρας—ἐπεῖχε τὸν τόπον τοῦ Καισαρείας ὁ Τραπεζοῦντος πρότερον, ὕστερον τὸν τοῦ Ἐφέσου. Μέχρις ἁλώσεως τῆς Κων]

πόλεως ὁ Οὐγγροβλαχίας ἐπεῖχε τὸν τοῦ Νικομηδείας, μετὰ ταῦτα (ἄγνωστον πότε) τὸν τοῦ Καισαρείας— ὁ Μέρους Οὐγγροβλαχίας πρότερον μὲν τὸν τοῦ Μελιτηνῆς, ὕστερον δὲ τὸν τοῦ Ἀμασείας.

Κατὰ τὴν ἰσχύουσαν ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πατριαρχείῳ Τάξιν προκαθεδρίας, μετὰ τὸν Ἡρακλείας, τρίτον, ἐρχόμεθα εἰς τὸν μητροπολίτην Κυζίκου, τέταρτον τὴν τάξιν· καὶ χάρις εἰς τοὺς ἐκδότας τοῦ Συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων, μανθάνω ὅτι καὶ εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐχορήγησεν, ἐπικυρῶν, τὰς αὐτὰς κοσμικὰς τιμάς, ἃς ἐκέκτηντο καὶ οἱ χρηματίσαντες πρὶν αὐτοῦ μητροπολῖται Κυζίκου· τὸ σάκκον ἐνδύεσθαι καὶ πολυσταύριον φελώνιον ἐν ταῖς ἱεραῖς μυσταγωγίαις, τὸ προπορεύεσθαι αὐτοῦ λαμπάδα, βεβαίως μονοβάμπουλον, ἐν τῇ ἐνορίᾳ, δῆλα δὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, καὶ ὑπέρτιμον λέγεσθαι [16]. Ἀλλ’ οἱ χρηματίσαντες μητροπολῖται Κυζίκου, οἱ τῶν κοσμικῶν τούτων τιμῶν ἀπολαύσαντες, ὑποθέτω ὅτι μόνος εἷς ἦτο, τιμηθείς, διότι, κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀντὶ τοῦ πατριάρχου, προΐστατο τῆς εὐχαριστηρίου πρὸς τὸν Ὕψιστον ἱεροτελεστίας.

Ταύτης δὲ γενομένης τῇ 15 αὐγούστου 1261, ἐπὶ τῇ ἀνακτήσει τῆς Πόλεως προεξῆρχεν ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Γεώργιος ὁ τουπίκλην Κλειδᾶς. Εὕρεσις προγενεστέρου «γράμματος φιλοτιμίας» ἤθελε διδάξει ἡμᾶς διὰ τίνας ἆρά γε λόγους εἴς τινα πρὸ τοῦ Κυζίκου Κλειδᾶ μητροπολίτην ἐδόθησαν αἱ κοσμικαὶ αὗται τιμαί.

16. Συντ. ἱερῶν καν. Ε’, σελ. 329.

Δραττόμεθα τῶν προνομίων τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος, τοῦ χάριν τούτων ἀρκούντως ἐνοχλήσαντος τὴν διοικοῦσαν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἀρχιερεὺς οὗτος εἶχεν ἰδίαν ἐνορίαν ἐντὸς τῆς Κωνσταντινοπόλεως, καὶ ναὸν ἴδιον, εἰς ὃν ἐτέλει πράξεις ἱεράς, καὶ χειροτονίας πρὸς ταύταις, οὐδένα ἐρωτῶν, ἀπ' οὐδενὸς τὴν ἄδειαν λαμβάνων, ἀποτελῶν, οὕτως εἰπεῖν, κρατίδιον ἐν κράτει, κατὰ πολλὴν ἀνοχὴν καὶ τῆς ἱερᾶς καὶ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς. Ἀγνοῶ τίνα ναὸν κατεῖχεν ἐκ τῶν ἐν ΚΠόλει κειμένων ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας, διότι γινώσκομεν ἕξ, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ ἐν Χαλκηδόνι, οὗ περιγραφὴν χορηγεῖ ἡμῖν ὁ Εὐάγριος· τῶν λοιπῶν πέντε ναῶν[17] κατεῖχε πιθανῶς τὸν παρὰ τὸν Ἱππόδρομον (Ἂτ-μεϊντὰν τουρκιστί), εἰς τὰ Ἀντιόχου καὶ πλησίον τῶν Λαύσου. Κατὰ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα πολλὴ συζήτησις ἐν ταῖς συνοδικαῖς συσκέψεσιν ἐγίνετο, καὶ τέλος ἱερὰ καὶ κοσμικὴ ἀρχή, συμφωνήσασαι, τῷ 1389, κατήργησαν τὰ προνόμια ταῦτα, Ἀντωνίου Δ' κοσμοῦντος τὸν πατριαρχικὸν

---

17. Ναοὶ γνωστοὶ τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἦσαν ἐν Κων]πόλει, ὁ εἰς τὰ Ἀντιόχου, πλησίον εἰς τὰ Λαύσου—ὁ ἐν τῷ Πετρίῳ —ὁ ἐν τοῖς Ὀλυβρίου, κατὰ τὸ μεταξὺ Φατὴχ καὶ Τσεμπερλῆ-Τὰς διάστημα—ὁ ἐν τῷ Σκοτεινῷ Πηγαδίῳ, ἄνω τῆς συνοικίας (ἑλληνικῆς) Σαλμὰ-Τομπρόυκ—ὁ πλησίον τοῦ νεωρίου λιμένος εἰς τὴν Ἁγίαν Δύναμιν, περὶ τὸ σημερινὸν Μπαγτζέ-καπυ. Βλ. Θεοδ. Ἀναγνώστου Β', 62. Λέοντα Γραμματικόν, 303. Γεώργ. Μοναχόν, 890. Πασχ Χρον.594. Πορφυρογεννήτου Ἔκθ. βασ. τάξ. Α', 50. Theophanis Continuati 397, καὶ Du-Cange Constantinopolis Christiann, τῆς ἐκδοσ. τοῦ 1729. Εἴχομεν δὲ καὶ ναὸν Εὐφημίας Εὐμόρφου, ἴσως ἕνα τῶν ἄνω σημειωθέντων Πορφυρ. Α' 648.

θρόνον, καὶ χειροτονήσαντος ἀρχιερέα Χαλκηδόνος «δίχα τῶν προνομίων ὧν ἐκτήσατο πρότερον, οὐκ εἰς ὠφέλειάν τινα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ταραχήν τε καὶ σύγχυσιν»[18]. Σημειωτέον ὅτι, Φιλόθεος μὲν ὁ πατριάρχης συνοδικῶς ὥρισε, κατὰ τὴν δευτέραν ἴσως ἱερατείαν αὐτοῦ (1364—76), «μηδέποτε γενέσθαι Χαλκηδόνος μητροπολίτην», ἱερὰ δὲ καὶ κοσμικὴ ἀρχή, καταργοῦσαι τὰ προνόμια, διδάσκουσιν ἡμᾶς ἀπὸ μηνὸς ἀπριλίου 1389 «μηδέποτε σχεῖν τὸν Χαλκηδόνος τί τῶν ὧν εἴληφε π ρ ο ν ο μ ί ω ν π α ρ ὰ τ ῆ ς β α σ ι λ ε ί α ς, τοῦτο τοῦ τότε καιροῦ σχεδιάσαντος». Μετὰ τέσσαρας μῆνας, καὶ ἓν ἔτος, ἐπειδὴ Γαβριὴλ ὁ νέος μητροπολίτης Χαλκηδόνος ἐζήτησεν «ἐφορεύειν καὶ κατέχειν τὸν πάνσεπτον καὶ θεῖον ναὸν τῆς ἁγίας... Εὐφημίας», σύνοδος καὶ πατριάρχης (Μακάριος) ἀποφαίνονται, τῇ 31 αὐγούστου 1390, «μ η δ ό λ ω ς ἔ χ ε ι ν ἄ δ ε ι α ν τὸν μητροπολίτην Χαλκηδόνος ἀντιποιεῖσθαι τῆς τοῦ ναοῦ ἐφορείας, ἢ ἑτέρου τινὸς ἀφ' ὧν ἀπαιτεῖ»[19]. Περίεργον ὅτι, μετὰ πεντακόσια σχεδὸν ἔτη—μεῖον δέκα—εἴδομεν ἐγκαθισταμένην μητρόπολιν Χαλκηδόνος ἐν αὐτῇ τῇ κατοικίᾳ, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ πατριάρχου. Τῷ 1879, ὁ πατριάρχης Ἰωακεὶμ Γ' ἔδωκεν ἄδειαν εἰς τὸν μητροπολίτην Χαλκηδόνος Καλλίνικον 'να συγκαλῇ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον τῆς μητροπόλεως ταύτης ἐν τῇ (ὑπ' ἐνοίκιον) οἰκίᾳ αὐτοῦ ἐν Φαναρίῳ, τόπον ἐπεχούσῃ ἐπισκοπικοῦ οἴκου. Τὸ παράχορδον τοῦτο καὶ

---

18. Acta Patriarch. Β' σ. 132.

19. Acta, Β' σ. 147.

ὁ Ἰωακεὶμ Δ' ἀπεδέξατο, κατέστρεψε δ' ὁ πατριάρχης Διονύσιος Ε' (1897—91).

Τὰ προνόμια ταῦτα, βασιλικῆς εὐμενείας ὄντα δεῖγμα, φαίνεται ὅτι ἐραδιουργήθησαν κατὰ παρεξήγησιν καὶ τῆς εὐνοίας τοῦ Μαρκιανοῦ, καὶ τῆς ἀδελφικῆς συγκαταβάσεως τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου. Κατὰ τὴν ΣΤ' αὐτῆς πρᾶξιν, ἢ συνεδρίασιν, ὡς σήμερον λέγομεν, ὁ αὐτοκράτωρ Μαρκιανὸς ἀνήγγειλεν· «εἰς τιμὴν τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας καὶ τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος, τὴν χαλκηδονέων πόλιν, ἐν ᾗ ἡ τῆς ἁγίας πίστεως Σύνοδος διεκροτήθη, μητροπόλεως ἔχειν πρεσβεῖα ἐθεσπίσαμεν, ὀνόματι μόνῳ ταύτην τιμήσαντες, σωζομένου δηλαδὴ τῇ νικομηδέων μητροπόλει τοῦ οἰκείου ἀξιώματος». Ἐξεφώνησαν δὲ πάντες· «Δικαία ἡ κρίσις τοῦ βασιλέως .... ἡ Ἁγία Τριὰς φυλάξοι σε». Ἀλλὰ τῆς κρίσεως ταύτης τὴν ἐμφάνισιν ἐμαίευσεν Εὐστάθιος ὁ Βηρυτοῦ μητροπολίτης, εἰπών, ἢ βεβαιώσας ἐν τῇ αὐτῇ Συνόδῳ ὅτι «ἔθος τοῖς βασιλεῦσι ποιεῖν τὰς μητροπόλεις», εὐκολυνομένου οὕτω τοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἔδωκεν ἡ Σύνοδος εἰς τὸν αὐτοκράτορα λαθρεδίωι πως, διὰ τοῦ 17 κανόνος αὐτῆς.

§

Μετὰ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν ταύτην πληθώραν τῶν κοσμικῶν τούτων τιμῶν τῶν μητροπολιτῶν, ἐπεζήτησαν κατόπι 'να τιμηθῶσιν, ἢ διὰ στολιδίων ἐπιδεικτικῶν, ἢ διὰ μεγαλοφανῶν τίτλων, οἱ ὑπὸ μητροπολίτας ὑπηρετοῦντες κληρικοί. Κατὰ αὔγουστον τοῦ 1347, συγχρόνως ἴσως τοῖς χορηγηθεῖσι τῷ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης προνομίοις, ἀπενεμήθησαν καὶ εἰς τοὺς πρωτεύοντας τῶν ἀξιωματικῶν (ὀφφικιάλων) τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ μητροπόλεως, ἰδίᾳ εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν πρώτην λεγομένην πεντάδα, τὸ προνόμιον 'να φέρωσι σταυροὺς ἐπὶ τῶν σκιαδίων αὐτῶν· ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ κατὰ τὴν γνωστὴν τάξιν τῶν ὀφφικίων ἀριθμούμενοι, μέγας οἰκονόμος, μέγας σακελλάριος, μέγας σκευοφύλαξ, μέγας χαρτοφύλαξ, ὁ σακκελλίου, καὶ ὁ πρωτέκδικος· σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ λέξις μέγας προτάττεται=προετάττετο=εἰς τοὺς τίτλους τῶν ἐν τῇ πατριαρχικῇ αὐλῇ τῆς Κωνσταντινοπόλεως ὑπηρετούντων. Ἐχορηγήθη δ' ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς τὸ προνόμιον τοῦτο εἰς τοὺς ἓξ πρώτους κληρικοὺς ὀφφικιάλους τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ συγκατένευε καὶ ὁ πατριάρχης Ἰσίδωρος[20].

Ἀφοῦ δὲ ὁ μὲν μητροπολίτης Θεσσαλονίκης προσέθηκεν εἰς ἑαυτὸν κοσμικά τινα προνόμια ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς χορηγηθέντα, ἀφοῦ ἐκέρδισε καὶ τὸν τίτλον «παναγιωτάτου», προσέθηκαν δ' ἑαυτοῖς καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς μητροπόλεως ταύτης ὀφφικιάλοι τὰ στολίδια αὐτῶν, ἦτο δίκαιον 'να τιμηθῶσι καὶ οἱ ἐπίσκοποι αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ ὁ πρῶτος αὐτῶν. Εὗρον εἰς ἰδιωτικὸν χειρόγραφον Νομοκανόνα (ἴσως ἀνήκοντα νῦν εἰς τὴν βιβλιοθήκην) τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, τὴν εἴδησιν ταύτην· «ὁ Κίτρους ὡς πρωτόθρονος, ἔχει ἐξουσίαν τοῦ φορεῖν πολυσταύριον, καὶ βαστάζειν καὶ εἰς τὸ μανδύον δύο ποταμούς». Ἀλλ' ἐπίσκοποι πρωτόθρονοι ἐσώζοντο καὶ εἰς ἑτέρας μητροπόλεις. Τὸ δ' αὐτὸ χειρόγραφον προστίθησι κα-

20. Πατριαρχ. Πίνακες· σ. 424. καὶ Νέα Ἔκθεσις, παρὰ Ράλλῃ καὶ Ποτλῇ· Ε', σ. 503.

τωτέρω· «ὁ Δαμαλῶν, ὡς πρωτόθρονος, φορεῖ πολυσταύριον καὶ βαστάζει καὶ εἰς τὸ μανδύον δύο ποταμούς, ὡς τὸν Κίτρους. Οὐχὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι ἔχουν τὴν τοιαύτην ἀξίαν». Καὶ ἡ τοιαύτη ἀξία ἦτο διαρκής, δοθεῖσα βεβαίως ὑπό τινος πατριαρχικῆς συνόδου, διότι οὔτε τοῦ Θεσσαλονίκης ἡ σύνοδος τῶν ἐπισκόπων, οὔτε τῶν τοῦ Κορίνθου εἶχον τὸ δικαίωμα 'να καθορίζωσι λειτουργικὰς στολάς. Περιττὸν 'να προστεθῇ ὅτι, ὁ Δαμαλῶν καὶ Πεδιάδος ἦν πρωτόθρονος τῶν ὑπὸ τὸν μητροπολίτην τῆς Κορίνθου τεταγμένων ἐπισκόπων.

Τὸ προνόμιον τοῦ πολυσταυρίου φελωνίου καὶ τῶν ποτομῶν εἶπον ὅτι ἦτο διαρκές, δῆλά γε δὴ διαδοχικῶς περιῆλθεν (ἄγνωστον ἐπὶ πόσον χρόνον) εἰς τοὺς ἐπισκόπους Κίτρου καὶ Δαμαλῶν. Ὅμοιαί τινες τιμαὶ ἐδίδοντο κατὰ καιροὺς ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινοπόλεως εἰς μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους. Τὸν μάϊον τοῦ 1644 ὁ πατριάρχης Παρθένιος Α' ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων μετὰ τῆς συνόδου αὐτοῦ ἐχορήγησαν εἰς τὸν μητροπολίτην τῆς Φιλαδελφείας (τῶν ἐν Βενετίᾳ ἑλλήνων) Ἀθανάσιον Βαλεριανόν, τὸν πρώην ἐπίσκοπον Κυθήρων[21] τὸ προνόμιον τοῦ περιβάλλεσθαι σάκκον ἐν ταῖς ἱερουργίαις καὶ μίτραν φορεῖν· ἀλλὰ τὸ προνόμιον τοῦτο ὥρισεν ἡ Μ. Ἐκκλησία 'να ἔχῃ ὁ κατὰ καιροὺς ἀρχιερατεύων, οὐχὶ μόνος ὁ Βαλεριανός. Τοῦτο δ' ἐπεκύρωσε μετὰ ἔτη ἑπτὰ ὁ πατριάρχης Ἰωαννίκιος

21. Βλ. περὶ Βαλεριανοῦ ἀλίγιστα παρὰ Βελούδη «Ἑλλήνων ὀρθοδόξων Ἀποικίαν ἐν Βενετίᾳ» σ. 77—78 τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1893.

Β' ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας[22], κοσμικαὶ δ' εἰσὶν αἱ προνομίαι αὗται, σάκκου τε καὶ μίτρας, οἷα ἀπὸ τεσσάρων ἢ πέντε ἑκατονταετηρίδων εἰσήχθη παρ' ἡμῖν.

Ὁμοίας τιμὰς ἀπένεμε τὸ Πατριαρχεῖον ΚΠόλεως εἰς ἐπισκόπους, προσωπικάς, εἴτ' οὖν ἀνοφερομένας εἰς μόνον τὸν τιμώμενον, οὐχὶ δ' εἰς τὸν μετ' αὐτόν· Τῷ 1711 ἐποίμαινε τοὺς ἕλληνας Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτων Ἱερεμίας· ἐπειδὴ δ' ἐγένετο γνωστὴ ἡ θεάρεστος αὐτοῦ πολιτεία τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ, ὁ πατριάρχης Ἀθανάσιος ὁ ἀπὸ Ἀδριανοπόλεως ἐχορήγησεν εἰς αὐτόν, οὐχὶ καὶ εἰς τὸν μετ' αὐτόν, τὴν ἄδειαν 'να φέρῃ σάκκον «ἐν ταῖς ἱεραῖς μυσταγωγίαις καὶ λειτουργίαις[23]. Παρθένιος ὁ Α' χορηγῶν ὅσα καὶ ἐχορήσε τῷ Βαλεριανῷ χαρακτηρίζει τὰς απονεμηθείσας τιμὰς ὡς δεῖ, ἃ καὶ δέον 'ν' ἀναγνωσθῶσι· «τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἀναγκαῖον... προνοεῖσθαι... καὶ καθιστᾶν, καὶ οἷα βασιλικῇ ἐλευθεριότητι τιμᾶν καὶ μεγαλύνειν καὶ ἐν ἱεροῖς ἀμφίοις, ἐπιγονατίῳ τε καὶ σάκκῳ, μίτρᾳ τε καὶ ὅσοις ἄλλοις κατακοσμεῖσθαι παρείληφε» γράφων, γινώσκει ταύτας ἰδίας τῆς βασιλικῆς ἐλευθεριότητος οὔσας. Ἀποκαλοῦσι δὲ κοσμιώτερον ὅ τε Παρθένιος καὶ ὁ Ἰωαννίκιος τὸ πατριαρχικὸν γράμμα περὶ τῶν προνομίων τοῦ Φιλαδελφείας «χρυσόβουλλον». Προςθετέον ὅτι, γράμμα πατριαρχικόν, χρόνου γραφῆς στερούμενον [24], τὴν ἑξῆς

22. Χρυσόβουλλα καὶ Γράμματα τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν ἀνήκοντα εἰς τοὺς Φιλαδελφείας (ἐν Βενετίᾳ) μητροπολίτας σελ. 40-52 τῆς β' ἐκδόσεως τῷ 1893. Κανονικαὶ Διατάξεις, Μ. Ι. Γεδεών, Α' σελ. 44 καὶ 51 κεξ.

23 βλ. τοῦ αὐτοῦ τόμου σ. 144—146.

24. τὸ γράμμα σώζεται ἐν χειρογράφῳ τῆς ἁγιοταφικῆς

ἔσωσε περὶ πράξεως ὁμοίας μαρτυρίαν· «καὶ παλαιγενέσι τισὶ γράμμασι τῶν πρόπαλαι πατριαρχευσάντων ἐνατενίσαντες, ἔγνωμεν φιλοτιμησαμένων ἐπισκόπῳ τινὶ Τυρουλόης καὶ δεδωκότων ἄδειαν ὅσα καὶ μητροπολῖται ἐν ἱεραῖς τελεταῖς ἀμφιέννυσθαι». Καὶ τὸ μὲν γράμμα τοῦτο, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐν τῷ κώδηκι, ἀνήκουσιν εἰς τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα· τῶν δὲ «πρόπαλαι πατριαρχευσάντων» τὰ γράμματα μέχρις ὥρας ἀγνοῶ.

Μετὰ τοὺς κληρικοὺς τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἐπισκεπτόμεθα τοὺς κληρικοὺς τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων, δῆλα δὴ τοὺς ἀξιωματικοὺς (ὀφφικιάλους, ἢ ὀφφικαλίους) τῆς ἐπισκοπικῆς αὐλῆς ταύτης. Τοὺς δυστυχεῖς αὐτοὺς «οὐκ εἶα καθεύδειν» τὸ τρόπαιον ἐκείνων. Ἐπὶ τῆς τετάρτης ἱερατείας τοῦ μακαρίου πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἐζήτησαν ὑπὲρ ἑαυτῶν τιμὰς οἱ τῆς πρώτης πεντάδος, ὑπὲρ τοὺς ἐξωκατακοίτους τῆς μακεδονικῆς μητροπόλεως. Ἀπενεμήθη λοιπὸν καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς τῶν Ἰωαννίνων—χειροτονημένους καὶ ἀχειροτονήτους—τῷ 1634—τὸ προνόμιον 'να προσαρτῶσιν εἰς τὸ ὀφφίκιον αὐτῶν τὴν λέξιν Μέγας, ἐνῷ τὴν λέξιν προέγραφον μόνοι τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινοπόλεως ὀφφικιάλοι τινές· οὐχὶ πάντες· Οὕτως ἐγράφησαν «Μέγας» ὁ οἰκονόμος, ὁ σακκελλάριος, ὁ σκευοφύλαξ, ὁ χαρτοφύλαξ, ὁ σακκελίου, ὁ πρωτέκδικος[25]. Καὶ λέγει μὲν

ἐν ΚΠόλει βιβλιοθήκης, ἀριθμὸν μὲν φέροντι 309, παράδοξον δ' ἔχοντι σελιδαρίθμησιν.

25. ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ὁ Κωνστ. Ν. Σάθας τὸ γράμμα ἐν τόμῳ Γ' «Χρυσαλλίδος» Ἀθηνῶν, π. 198. Δεύτε-

τὸ γράμμα τοῦ Λουκάρεως ὅτι καὶ ἑτέρων μητροπόλεων κληρικοὶ τοιουτοτρόπως ἐτιμήθησαν, ἀλλὰ καὶ ὁρίζει ὅτι «μεγάλοι» θὰ γράφωνται μόνον οἱ τῆς πρώτης πεντάδος ἀξιωματικοὶ «κληρικοὶ τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων, καὶ μόνον κατὰ μόνην τὴν ἐπαρχίαν Ἰωαννίνων». Ἄρα, κατὰ τὸ «γράμμα φιλοτιμίας» τοῦτο, σακελλάριος, οἰκονόμος, ἢ πρωτέκδικος, ἢ τοιοῦτος ὀφφικιάλος Ἰωαννίνων, μεταβαίνων εἰς τὴν Ἄρταν, εἰς τὴν Λάρισσαν, ἢ ἀλλοῦ που, οὐδαμῶς ἠδύνατο 'να προσυπογράφηται μέγας. Ἀλλ' ἐξέδωκα γράμματος τύπον, καθ' ὃ μητροπολίτης τις ἐπιδίδων εὐεργετικὸν γράμμα πρωτοπαπᾷ τινὶ δίδει τὸ δικαίωμα 'να φέρῃ σταυρὸν ἐπὶ τοῦ σκιαδίου[26]· μανθάνομεν λοιπὸν ὅτι καὶ ὁ πρωτοπαπᾶς μεγάλης τινὸς μητροπόλεως, ἴσως τῆς Θεσσαλονίκης, εἶχε τὸ προνόμιον τοῦ φέρειν ἐπὶ τοῦ σκιαδίου σταυρόν· πάντως πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα τοῦ Λουκάρεως ἀποσιωπᾷ τὸν λόγον τὸν προκαλέσαντα τὴν πατριαρχικὴν «φιλοτιμίαν» ταύτην, χορηγεῖ δὲ μόνον τὴν εἴδησιν ὅτι Παρθένιος ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἐζήτησεν αὐτήν· γινώσκομεν δ' ὅτι ἠπειρώτης ἦν ὁ Παρθένιος, καὶ πιθανῶς ἰωαννινίτης, ἐξελέγη δὲ κατὰ ἰούλιον 1639 πατριάρχης Κωνσταντινοπόλεως. Ἀλλ' ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἦν τόσῳ τότε διαβεβοημένη ἐπὶ φιλογενείᾳ καὶ εὐσεβείᾳ; Γινώσκομεν ὅτι συνηρίθμει πολλὰς ἐπιφανεῖς οἰκογενείας μικρῷ μετὰ τὰ μέσα τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος, ἀλλ' ἄγνωστός μοι ἡ κατόπιν ἀκμή. Εἰς τὸ «Σύγγραμμα ἱστο-

26. βλ. σημείωσιν 25

ρικὸν, ὡς ἐν συνόψει συντεθὲν, δηλοῦν τοὺς ἀπὸ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου κατάρξαντας ἐν τῇ Ἠπείρῳ μέχρι καὶ τοῦ Θωμᾶ τυράννου» κτλ. ἀναγινώσκω[27] «Ἐτύγχανον γὰρ ἐν αὐτῇ (τῇ πόλει τῶν ἰωαννιτῶν)[28] ἄνδρες ἐπισημότατοι καὶ πανευγενέστατοι, καὶ τῶν εὖ γεγονότων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν τῆς Βαγενετείας φρουρίων πολλοὶ τῶν εὐγενεστέρων τῇ τῶν ἰωαννιτῶν πόλει ἐπεδήμησαν». Ἦσαν δὲ καὶ ἕλληνες καὶ ἐξ ἑτέρων φυλῶν, καὶ βούλγαροι, ἐξ ὧν εἷλκε τὴν καταγωγὴν ἡ οἰκογένεια Νικολάου Γλυκῆ τοῦ τυπογράφου· ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ἦν μητροπολίτης Ἰωαννίνων ὁ Παρθένιος, ἀγνοῶ τίς ἦν ἡ ἀκμὴ τῆς κοινωνίας ἐκείνης, τίς ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις! Ἰδού τι ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν «Ἑλλήνων ὀρθοδόξων Ἀποικίαν ἐν Βενετίᾳ»[29] τοῦ Ἰωάννου Βελούδου· «Ἐπειδὴ ἀπὸ συστάσεως τοῦ σχολείου (1648) οὐδεὶς εὑρίσκετο ὁ ἀναδεχόμενος τὰ μαθήματα, διὰ τοῦτο οἱ ἰωαννῖται ἐδιδάσκοντο ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ Ἀλοϋσίου Γραδενίγου (1666) καὶ Μιχαὴλ τοῦ Μήτρου». Τίς ὁ λόγος ἄρα τῆς πρὸς τὴν πρώτην πεντάδα τῆς Ἐκκλησίας Ἰωαννίνων πατριαρχικῆς τιμῆς; Ὅτι καὶ μερικῶν Ἐκκλησιῶν κληρικοὶ τῆς πρώτης πεντάδος, ἠξιώθησαν ταύτης τῆς ἐπωνυμίας· καὶ ὅτι ὁ ἱερώτατος ..... κὺρ Παρθένιος ἐδεήθη .... καὶ διὰ γράμματος «πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ ταύτην τὴν ἐπωνυμίαν

27. Πορφυρίου Οὐππένσκυ Χριστιανικὴ Ἀνατολή—Θεσσαλία, κλπ. ἐν Πετροπόλει, 1896. σ. 422—426.

28. περίεργον, ὅτι ἐν ἀρχῇ γράφει τούτους Ἰωαννιώτας. ἐξ οὗ καὶ τὸ ἔκτοτε λεγόμενον καὶ μέχρις ἡμῶν Γιαννιώταις.

29. σελ. 195 τῆς β' ἐκδόσεως.

ἀσφαλίσαι»[30]. Εἰκάζω λοιπὸν ὅτι, καθὼς «μερικῶν Ἐκκλησιῶν» κληρικοὶ—ἴσως τῆς Ἀδριανοῦ πόλεως, καθὸ καθέδρας σουλτάνων βραχυχρονίου—ἔλαβον τὸ προνόμιον 'να γράφωνται «Μέγας», ἔλαβον καὶ οἱ τῶν Ἰωαννίνων τοῦτο, κατὰ γνώμην μητροπολίτου τινὸς αὐτῶν, ὁ δὲ Παρθένιος, ἴσως ἐν τῇ πόλει ταύτῃ γεννηθείς, ἔκρινεν ἀπαραίτητον 'ν' ἀσφαλίσῃ καὶ διὰ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος σιγιλλιώδους τὸν τίτλον «Μέγας» εἰς τοὺς πρώτους ὀφφικιούχους αὐτοῦ.

Ἐπιστρέψωμεν εἰς τοὺς πρώτους τῇ τάξει μητροπολίτας τοῦ πατριαρχικοῦ κλίματος ΚΠόλεως, καὶ μάλιστα τοὺς ἐξάρχους διοικήσεων, ἵνα καταλήξωμεν μετ' αὐτούς, τέσσαρας ὄντας, εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινοπόλεως. Οἱ τέσσαρες οὗτοι, κατὰ τὸν ἑρμηνευτὴν τῶν κανόνων Ζωναρὰν[31], ἦσαν οἱ μητροπολῖται Καισαρείας (τῆς Α') Καππαδοκίας, Ἐφέσου, Θεσσαλονίκης, Κορίνθου· «οἷς λέγεται διὰ τοῦτο καὶ προνόμιον δοθῆναι πολυσταύριον φορεῖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν»· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, ἐντὸς τῶν ὁρίων ἕκαστος τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ διοικήσεως, οὐχὶ δ' ἐν ἐπαρχίαις ξέναις. Τὸ δὲ τοῦ Ζωναρᾶ «λέγεται διὰ τοῦτο» δηλοῖ ὅτι ἦσαν «ἔξαρχοι διοικήσεων»· καίτοι τοῦ χαλκηδονικοῦ κανόνος αἱ λέξεις αὗται διαφόρως ἑρμηνεύονται ὑπό τε Βαλσαμῶνος καὶ Ζωναρᾶ, δεικνυόντων οὕτω τὴν ἀμφιβολίαν, ἥτις ἐπεπόλαζε παρὰ

30. ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ὁ Κωνστ. Ν. Σάθας τὸ γράμμα ἐν τόμῳ Γ' «Χρυσαλλίδος» Ἀθηνῶν, σ. 198. Δεύτερον ὑπ' ἐμοῦ ἐξεδόθη, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Σάθα καὶ τὸ ἐμὸν χειρόγραφον ἐγράφησαν ἀμελέστατα.

31. εἰς κανόνα 17 τῆς ἐν Χαλκηδόνι.

τοῖς μέχρι τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ἑρμηνευταῖς τῶν κανόνων. Ὀρθότερον 'ν' ἀποδεχθῶμεν ὅτι οἱ μὲν δύο πρῶτοι, καθὸ πρωτόθρονοι, οἱ δὲ δύο ἕτεροι καθὸ λεγάτοι τοῦ πάπα Ρώμης, ἔτυχον τοῦ προνομίου τοῦ πολυσταυρίου φελωνίου [32], τοῖς πατριάρχαις ἰδιάζοντος. Περὶ λεγάτων δύναται 'να συμβουλευθῇ ὁ περίεργος ἀναγνώστης τὰς ἑρμενείας τὰς ἐπιταττομένας εἰς τὴν πρὸς Ἰουστινιανὸν Β' τὸν Ῥινότμητον προσφώνησιν τῶν ἐν Τρούλλῳ πατέρων τῆς Πενθέκτης Συνόδου, μανθάνων ἐξ αὐτῶν περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ πάπα Ῥώμης ἀπονεμομένης τιμῆς εἰς ἀρχιεροῖς οὐχ ὑπ' αὐτοῦ ἴσως χειροτονουμένους.

Καὶ νῦν, καταβαίνομεν—μᾶλλον ἀναβαίνομεν—εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινοπόλεως, Ἀλλὰ γράψας εἰς τὰ προλεγόμενα τῶν «Πατριαρχικῶν Πινάκων» μου, καθὼς καὶ εἰς ἄρθρον ἐκτενὲς [33] περὶ τῶν κοσμικῶν τιμῶν τοῦ πατριάρχου τούτου, ὀλίγιστα πρέπει τώρα 'να εἴπω παραπέμπων εἰς τὰ γραφέντα καὶ τύποις ἐκδεδομένα τοὺς θέλοντας περισσότερα 'ν' ἀναγινώσκωσι, καὶ 'να συμβουλευθῶσιν ἅμα τὰς πηγάς, ἀφ' ὧν ἀρύομαι. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐπὶ κεφαλῆς μίτρας εἶπον ἄνω, αὐτὴ δ' ἐγένετο κτῆμα καὶ τῶν ἐπισκόπων, οἵτινες καὶ μέχρι τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος ἔχρηζον ἀδείας ἵνα φορέσωσιν αὐτήν· ἐγινώσκομεν δ' ἡμεῖς οἱ ἐν ΚΠόλει, καὶ πρὸ τῆς τύποις ἐκδόσεως τοῦ συνοδι-

32. πιθανῶς τὰ παλαιότερα φελώνια ἦσαν τὰ μετὰ γαμμάτων καὶ τριγωνίων, καίτοι καὶ ταῦτα καὶ τὰ πολυσταύρια κοσμικῆς κουφότητος φαίνονται γεννήματα.

33. Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας τόμου Κ' σελ. 86 καὶ 137.

κοῦ τόμου [34] τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ Δ', ὅτι τοῖς ἐπ' ὀνόματι ψιλῷ χειροτονουμένοις ἐπισκόποις ἦν ἀπηγορευμένον 'να φέρωσι μίτραν· φρονῶ δ' ὅτι τὸ φέρειν μίτραν τὸν πατριάρχην ΚΠόλεως εἰςήχθη παρ' ἡμῖν ὑπό τινος τῶν πρώτων μετὰ τὴν ἅλωσιν πατριαρχῶν, διότι οἱ ἄλλοι ἐφόρουν ἢ μίτραν, ἢ γαράραν· Ἴσως ἐπέθηκεν αὐτὴν ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Γεννάδιος Σχολάριος· πιστεύω δὲ ὅτι αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ἔδωκε καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν προνομίαν τοῦ διβαμβούλου, κατὰ πολλὴν ἐρημίαν τοῦ δικαιουμένου 'να διαμαρτυρηθῇ διὰ τοῦτο χριστιανοῦ αὐτοκράτορος· διότι καὶ αὐτὸ κοσμική τις ἦτο τιμή, καθὼς καὶ ὁ μανδύας, οἷον σήμερον βλέπομεν, καὶ ὁ σάκκος, ὑπὲρ οὗ, ὡς ἱερᾶς ἐνδυμασίας, ἀσύστατά τινα Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης ἔγραψε. Κοσμικὸν δὲ προνόμιον τοῦ πατριάρχου ΚΠόλεως ἦτο 'να ἔχῃ πραιπόσιτον, εὐνοῦχον βεβαίως, κληρικόν, ὡς εἶχον οἱ αὐτοκράτορες. Τῷ 1342, κατ' αὐτοκρατορικὴν φιλοτιμίαν, εἰς τὸν πατριάρχην ἐδόθη ἡ κοσμικὴ τιμὴ 'να ὑπογράφῃ διὰ χρώματος ὑακινθίνου, ὅπερ ἔπρεπε 'να δοθῇ, ἀφοῦ ὁ μὲν Κύπρου δι' ἐρυθρᾶς ὑπέγραφε μελάνης, ὁ δὲ πρώτης Ἰουστινιανῆς (ὁ κατὰ τὸν Κ. Ν. Σάθαν, Ἰουστινιανοπόλεως), ὁ Ἀχριδῶν, ὑπέγραφε διὰ πρασίνης. Συγχρόνως ἔλαβεν ὁ πατριάρχης ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κατακουζηνὸν προνόμιον 'να φορῇ ὑποδήματα ἐρυθροβαφῆ, καὶ τὴν γελοιοτέραν κατασκευὴν τῆς ἐπὶ κεφαλῆς καλύπτρας ἐκ χρυσῶν καὶ μεταξίνων ὑφασμάτων. Φαίνεται ὅμως

[34] Κανον. Διατάξεις. ἐκδόσεως Μ. Ι. Γεδεὼν· τόμου Β' σ. 345—53.

ὅτι ὀλίγον χρόνον διήρκεσαν αἱ κοσμικαὶ αὗται τιμαί, ἢ τις τῶν αὐτοκρατόρων ἀφῄρεσεν αὐτάς, ἢ φρόνιμός τις πατριάρχης παρῃτήσατο τὴν γελοίαν παρδαλεχρωμάτιστον ἱεράν τε καὶ ἀνίερον περιβολήν· διότι καὶ μεθ' ὅλον τὸ ἱερὸν τῆς παραστάσεως, ἀγνοῶ πῶς ὑπεδέξατο τῆς πρωτευούσης ὁ λαὸς τὸν πατριάρχην Ἰωάννην ΙΔ' τῷ 1342, ἢ 43, ἢ 44 ἐμφανισθέντα μετὰ τῆς ἐπὶ κεφαλῆς καλύπτρας κοσμηθείσης διὰ τῶν εἰκόνων τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου, καὶ τοῦ Προδρόμου.

Τὰ πάντα βεβαίως ἐγίνοντο πρὸς ἐπίδειξιν. Μελάνη κοκκίνη, πρασίνη, ὑακινθίνη—σταυροὶ ἐπὶ τῶν καλυμμάτων ἀργυροῖ, χρυσοῖ, ὀρειχάλκινοι—μίτραι ὡς τὰ καλύμματα τῶν ἀσκητῶν, μετὰ διαδημάτων, ἁπλαῖ, διπλαῖ, τριπλαῖ—ἐρυθροβαφῆ πέδιλα, μανδύαι βυσσινόχροες, ποιμαντικαὶ ῥάβδοι μετὰ στεμμάτων, σάκκοι ἀντὶ φελωνίων—καί ποτε τὸ κορύφωμα γελωτοποιήσεως : χρυσαῖ μίτραι, χωρὶς εἰκόνων καὶ κοσμημάτων εἰς σχῆμα σκούφων φοιτητῶν ῥιζαρείου : πάντα ταῦτα καὶ τὰ παρόμοια, συνετέλουν εἰς ἐντύπωσιν ἐπὶ τοῦ πλήθους ἐκθαμβωτικήν, ἀλλὰ δυσκόλως θὰ εὕρῃ τις σχέσιν πρὸς τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν φορούντων αὐτὰ ἱερωμένων, διότι πάντα ἀπέρρεον ἐκ τῆς εὐνοίας τῶν αὐτοκρατόρων. Ἦσαν πάντα τιμαὶ καὶ προνομίαι κοσμικαὶ ὑπ' ἐκείνων χορηγηθεῖσαι· ἢ ὑπὸ πατριαρχῶν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτούς, ἤρκει μόνον ἡ δημιουργία προηγουμένως ὁμοίας τιμῆς. Τινὲς τῶν τιμῶν τούτων ἤνθησαν καὶ ἀπήνθησαν, τινὲς δὲ παρέμειναν.

Ζήτησις αἰτιῶν καὶ λόγων, προκαλεσάντων καὶ δημιουργησάντων τὰς κοσμικὰς τιμάς, ὅσας ἕως ἄρτι

γινώσκομεν καὶ ὅσας φοβοῦμαι μήπως εὕρωμεν ἐρευνῶντες παλαιὰ χειρόγραφα, δύσκολος ἀποβαίνει, καίτοι διὰ τοὺς «τόπον ἐπέχοντας»—τινὰς τούτων—ὑπέβαλον εἰκασίαν τινά. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα (ὀφφίκια), τιμαὶ καὶ διακονίαι χαρακτηρισθέντα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Ματθαίου, πιθανῶς τοῦ Βλαστάρεως, ἐτολμήθη ἀνέλπιστος ἐξήγησις «αἳ διαιροῦνται Πνεύματι, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον». Ὁ μελετῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐν γένει καὶ κρίνων τὰς πηγάς, θ' ἀπορήσῃ πῶς ὁ μέγας Παῦλος διῄρεσε τὰς φοβερὰς πεντάδας τῶν ὀφφικίων καὶ ἐδημιούργησε «νουμμοδότην»—«κατηγοριάρην»—«κουβούκλην»—«δεποτάτον»—«πρόξιμον»—καὶ τοὺς τοιούτους, ὅσων τὰ ὀφφίκια «διαιροῦνται Πνεύματι».

Ἀλλὰ Ματθαῖος ὁ Βλάσταρις ἔλιπε τοῖς μεταγενεστέροις στοιχούργημα χρήσιμον, πληροφοροῦν ἡμᾶς καὶ τὰ εἴδη τῶν ὑποδημάτων καὶ τῶν πίλων τῶν κατεχόντων ὀφφίκια τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς. Μὴ λησμονήσωμεν ὅτι διαφορὰ καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς, ἴσως καὶ ἐπενδυτῶν, ὑπῆρχε καὶ εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς. Ὅς τις ἂν ὑπ' ὄψιν λάβῃ τὸ παρὰ πᾶσαν ἔποψιν πολυτίμητον βιβλίον «Παρασημαντικὴν» τοῦ φίλου κ. Κωνστ. Ἀλεξ. Ψάχου, βλέπει τὰς στολὰς τῶν πατριαρχικῶν πρωτοψαλτῶν τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν, καὶ τῶν ἀρχιδιδασκάλων, μαϊστόρων, ποικιλλούσας, ἐννοεῖται, κατὰ τὴν τοῦ ὀφφικίου τάξιν. Τὴν παρδαλότητα τῆς στολῆς καὶ τὰς ἐπὶ κεφαλῆς καλύπτρας, καὶ τοὺς σταυροὺς τῶν θεσσαλονικέων ὀφφικιάλων, ταῦτα κυνηγοῦντες οἱ πάπποι καὶ προπάτορες ἡμῶν, καὶ τὰς ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν ἀνθρώποις

ἐπιφανείας τοῦ Θεανθρώπου ζητηθείσας προκαθεδρίας ἐν ὀφφικιάλοις καὶ ἐν τοῖς «τόπον ἐπέχουσιν»—αὐτὴν τὴν ὁρμήν, τὴν τάσιν, τὸν πόθον πρέπει 'να δεχθῶμεν ἐξήγησιν τῆς δημιουργίας τῶν κοσμικῶν τιμῶν, ὅσας ἐζήτουν οἱ κληρικοί, δι' οὓς ὁ Βλάσταρις, ἀπαριθμήσας τὰ τῆς αὐλῆς ὀφφίκια τῆς αὐτοκρατορικῆς, κατόπιν, ἢ πρὸ τῶν τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, ἔγραφε ταῦτα, ὄντα καὶ κατακλεὶς τῆς μετὰ χεῖρας διατριβῆς

ταύταις ἐκτόπως ταῖς τιμαῖς κεχήναμεν οἱ πλεῖστοι,
ταῖς ἐπικήροις, ταῖς σαθραῖς, ἃς φθόνος ῥᾶστα φθείρει,
οἱ πρὸς ἀθάνατον ζωὴν ὑπὸ Θεοῦ κτισθέντες
καὶ πρὸς τὴν ἄφθαρτον τιμὴν ἐμβλέπειν κελευσθέντες.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ